

Historia ja muistamisen etiikka

■ Israelilaisessa sanomalehdessä oli joitakin vuosia sitten haastattelu eräästä menestyksekkäästä mutta maineeltaan kiistanalaisesta everstistä. Upseeri mainitsi ohimennen ikävän tapauksen, joka oli sattunut hänen komentaessaan armeijan pientä erikoisyksikköä. Yksi hänen sotilaistaan oli joutunut vahingossa joukko-osaston hyökkäystä tukeneeseen oman tykistön tulitukseen ja saanut surmansa. Haastattelussa kävi myös ilmi, ettei eversti enää vuosien jälkeen muistanut tuon sotilaan nimeä. Lehden lukijat reagoivat voimakkaasti. Yleisönosasto täyttyi kiukkuisista kirjoituksista, joissa paheksuttiin muistamattomuutta: miksi ei kaatuneen sotilaan nimi ollut rautakirjaimin poltettu komentajan sydämeen?

Muistamattoman everstin tapaus sai Jerusalemin heprealaisen yliopiston filosofian professorin Avishai Margalitin pohtimaan muistamista moraalisena kysymyksenä. Onko meillä velvollisuus muistaa joitakin menneisyyden ihmisiä ja tapahtumia? Jos on, millainen tämä velvollisuus on luonteeltaan: mitä meidän on muistettava ja millä tavalla? Onko oikeutettua jakaa moraalista moitetta ja kiitosta muistamisesta ja unohtamisesta? Keistä muodostuu ja miten on tulkittava se ”me”, joita muistamiseen liittyvät velvoitteet voivat koskea? Jos on muistamiseen velvoittavia asioita, onko vastaavasti myös asioita, jotka meidän tulisi unohtaa?

Hyviä kysymyksiä. Margalitin tuore teos *The Ethics of Memory* (Harvard University Press 2002) on niiden oivaltava filosofinen analyysi. Koska historiankirjoitus on tärkeä väline menneisyyden ihmisten ja tapahtumien muistamiseksi, Margalitin kirjaa voi suositella myös historiantutkijoiden luettavaksi. Asiaa helpottaa myös se, että kyseessä on vaikeasta aiheesta huolimatta suppea teos, joka on kirjoitettu miltei kokonaan ilman filosofian teknistä terminologiaa. Margalitin kuulaan kirkas tyyli tuo mieleen Georg Henrik von Wrightin parhaimmat teokset, erityisesti etiikan perusteita luodanseen klassikon *Hyvän muunnelmat*.

Ohuet ja paksut siteet

Muistamiseen liittyviä velvoitteita voidaan Margalitin mukaan tarkastella kahdella tasolla. Yhtäältä ne koskevat tekijän ohuiksi siteiksi kutsumia ihmisten välisiä suhteita. Ohuet siteet yhdistävät kaikkia ihmisiä toisiinsa juuri siksi, että olemme ihmisiä. Jokaisella meistä on ohuiden siteiden perusteella velvollisuus kunnioittaa jokaisen toisen ihmisarvoa ja oikeus saada jokaiselta toiselta kunnioitusta omalle ihmisarvollemme.

Ohuiden siteiden ohella ihmisiä yhdistävät toisiin ihmisiin myös paksut siteet. Ne eivät kuitenkaan liitä toisiinsa keitä tahansa vaan pelkästään sellaiset, jotka tuntevat

toisiaan kohtaan erityistä yhteenkuuluvuutta ja ovat sitoutuneet välittämään toisen hyvästä. Margalit pitää paksuihin siteisiin perustuvia velvoitteita erilaisina kuin ohuisiin siteisiin perustuvia. Eroa luonnehtiessaan hän tekee myös käsitteellisen erottelun: ohuisiin siteisiin liittyviä velvoitteita hän kutsuu moraaliksi mutta paksuihin siteisiin liittyviä velvoitteita etiikaksi. On ehkä paikallaan todeta, että tällainen erottelu moraalien ja etiikan välillä ei ole nykyään tavanomainen. Yleensä ajatellaan, että moraalilla on arvojen ja normien järjestelmä ja etiikka eli moraalifilosofia sitä tutkiva filosofian haara. Margalitin erottelu on kuitenkin tarkoituksiinsa käyttökelpoinen.

On tapauksia, joissa muistamiseen on Margalitin tarkoittamassa mielessä nimenomaan moraalinen, ei eettinen velvollisuus. Auschwitz, Gulag ja Hiroshima kuuluvat asioihin, joita ihmiskunnalla ei ole Margalitin mukaan moraalista oikeutta unohtaa. 1900-luvun hirmuteoissa ilmenevä radikaali paha oli uhka moraalien koko olemassaololle. Natsien kuolemanleirit, Stalinin terrori ja atomipommi asettivat kyseenalaisiksi ajatuksen velvoitteista, joita meillä on toisiamme kohtaan vain ja juuri siksi, että olemme ihmisiä. Ihmisyyttä vastaan kohdistuneiden rikosten muistoja tarvitaan varoitusmerkeiksi ihmiskunnan moraalista historiaa ohjaamaan. Muistamisen moraalinen velvollisuus on Margalitin mielestä kuitenkin kapea. Se rajoittuu lähinnä edellä mainittujen esimerkkien kaltaisiin traumaattisiin ääritapauksiin.

On kuitenkin myös muita muistamiseen liittyviä velvoitteita, mutta ne liittyvät enemmän paksuihin kuin ohuisiin siteisiin. Ne ovat toisin sanoen eettisiä, eivät moraalisia velvoitteita. Muistaminen on Margalitin

mukaan läheisessä yhteydessä jostakin ihmisestä välittämiseen, vaikka kummastakaan ei välttämättä seuraa toista. Yksilöt muistavat muitakin ihmisiä kuin ne, joista välittävät, erityisen elävästi usein ne, joita vihaavat. Toisaalta esimerkiksi adoptoitu lapsi voi välittää biologisesta äidistään ja ponnistella tämän löytämiseksi, vaikka ei muista tätä. Jos kuitenkin välitämme jostakusta ja myös muistamme hänet, emme voi unohtaa häntä lakkaamatta samalla välittämästä hänestä. Voidaan siis sanoa, että yksilöllä on velvollisuus ylläpitää muistoa niistä ihmisistä, joista hän välittää. Siksi nimen unohtaminenkin voi olla niin raivostuttavaa. (Oletteko muuten huomanneet, että monet käyttävät nimen unohtamisen teeskentelyä tai tahallista väärin muistamista tietoisena väheksymisen ilmaisemisen keinona?) Muistamisvelvoitteista voidaan puhua myös laajemman yhteisön ja yksilölliset muistot ylittävän historian kohdalla. Näitä velvoitteita koskee Margalitin mukaan muistamisen etiikka.

Yhteiset muistot

Jokainen yhteisö luo kollektiivisen muistinsa. Sen lähtökohtana voivat olla yhteisön yksittäisten jäsenten muistikuvat, jotka koskevat yhdessä koettuja tärkeitä tapahtumia. Niiden pohjalta syntyy jaettuja muistoja, kun ne integroidaan yhteiseksi tarinaksi käyttämällä hyväksi esimerkiksi arkistoja, muistomerkkejä, kouluja ja yliopistoja, tiedotusvälineitä sekä virallista ja epävirallista historiankirjoitusta.

Prosessi voi olla hyvin nopea. Esimerkiksi kaikilla niillä, jotka olivat Manhattanilla syyskuun 11. päivänä vuonna 2001 tai katsoivat silloin televisiota, on elävä muistikuva World Trade Centerin tornien sortumi-

sesta. Melkein samanaikaisesti alkoivat kuitenkin monet pienemmät ja suuremmat yhteisöt, kuten pelastustöihin osallistuneet palomiehet, newyorkilaiset, amerikkalaiset ja vastapuolella islamistit, muokata tästä tapahtumasta erilaisia versioita tärkeiksi osiksi sitä kollektiivista muistia, jonka kautta ne itsensä yhteisöksi ymmärtävät. Kenellä onkaan velvollisuus muistaa ja mitä? Kysymyksen vaikeus on helppo ymmärtää.

Jaetuksi historiaksi työstetyt yhteiset muistot ovat tärkeä tekijä luotaessa ja vahvistettaessa paksuin välittämisen ja lojaalisuuden sitein jäsenensä toisiinsa yhdistävää yhteisöä. Sen takia vietetään juhlapäiviä ja pystytetään muistomerkkejä niiden kunniaksi, joiden ajatellaan tehneen yhteisön kannalta tärkeitä tekoja. Koulujen historianopetusta on ollut perinteisesti suunniteltu juuri tällaisesta näkökulmasta. Muistot ja historia määrittävät ne ihmiset, joista meidän tulisi välittää, ja koska välitämme heistä, meillä on velvollisuus myös muistaa heidät.

Juutalainen ja kristillinen projekti

Margalit kiinnittää huomiota erilaisiin tapoihin, joilla yhteisten muistojen voidaan ajatella muodostavan yhteisön. Hän kutsuu kristilliseksi projektiksi Jeesuksen uhrikouluun muiston vaalimista. Golgatan tapahtumien muiston voidaan ajatella ylläpitävän ihmisen yhteisöä, jonka jäseniä yhdistävät toisiinsa rakkauden siteet. Kristuksen uhri on muistettava, koska olemme Jumalalle kiitollisuudenvelassa ja koska haluamme ilmaista tätä kiitollisuutta muuttamalla koko ihmiskunnan keskinäiseen rakkauteen perustuvaksi yhteisöksi.

Juutalainen projekti on Margalitin mukaan toisenlainen. Sen ydin on Exoduksen

eli juutalaisten Egyptistä pakenemisen muisto. Myös Exoduksen muistoa velvoittaa vaalimaan kiitollisuus Jumalaa kohtaan. Kiitollisuuden ilmaiseminen on kuitenkin toisenlaista kuin kristillisessä projektissa. Exoduksen muisto luo juutalaisten välisen eettisen yhteisön perustan. Juutalaisten yhteisö on eri asia kuin koko ihmiskunnan muodostama moraalinen yhteisö, jonka perustana on kiitollisuus siitä, että Jumala on luonut kaikki ihmiset omaksi kuvakseen. Juutalainen projekti tunnustaa toisin sanoen yleisinhimilliset moraaliset velvoitteet mutta suhtautuu pidättyvästi ajatukseen, että koko ihmiskunnan tulisi muodostaa eettinen yhteisö, jota rakkaus ja lojaalisuus hallitsevat. Juutalaisuudelle on toisin sanoen ominaista juuri sellainen moraalinen ja etiikan erottaminen kuin se, jota Margalit itsekin kannattaa.

Moraalinen vaatimukset ovat Margalitin mukaan ehdottomia mutta eettiset vaatimukset ehdollisia. Ihmisellä ei ole velvollisuutta sitoutua eettisiin suhteisiin vaan ainakin periaatteessa on oikeus valita esimerkiksi yksinäisen erakon elämänmuoto. Jos ihminen kuitenkin sitoutuu eettisesti, hän samalla sitoutuu erilaisiin velvoitteisiin. Eettiset velvoitteet muistuttavat terveydellisiä velvoitteita. ”Pitää välttää rasvaista ruokaa”, ”Pitää harrastaa liikuntaa” ja ”Pitää ottaa lääkärin määräämät lääkkeet” ovat velvoitteita, joiden taustaoletus on halu olla terve. Ihmistä ei voi velvoittaa haluamaan olla terve, mutta jos sitä haluaa, tulisi syödä vähärasvaista ruokaa. Vastaavasti ihmisellä ei ole ehdotonta velvoitetta muistaa J. L. Runebergiä tai Suomen itsenäisyyspäivää, mutta suomalaisen kulttuurin ja Suomen valtion ylläpitämiseksi näiden muistojen vaaliminen voi olla tärkeää.

Margalit mukaan ei ole yhdentekevää, millaisiin suhteisiin tulee sitoutua. Mikä tahansa ihmisten välinen suhde ei myöskään ole eettinen. Suhde voi olla eettinen, jos se täyttää moraalien vaatimukset ja perustuu suhteen toisten osapuolten hyvästä välittämiseen. Esimerkiksi sadomasokistinen suhde on jo olemukseltaan paha ja moraaliton, koska se perustuu toisen nöyryyttämiseen. Äidin ja tyttären välinen suhde taas on suhteena hyvä, koska siihen sisältyy mahdollisuus molemminpuoliseen välittämiseen ja kunnioittamiseen. Tällöinkin suhteesta voi tulla huono, jos moraalialia ei noudateta eikä toisen hyvästä välitetä. Kysymys on kuitenkin silloin suhteeseen sisältyvästä pahasta, ei itse suhteen pahuudesta.

Yhteiset muistot ovat Margalit mukaan eettisesti arvokkaita. Ei ole aina aivan selvää, mitä hän tällä tarkoittaa. Hän näyttää ajattelevan, että yhteiset muistot ovat jo sinänsä hyvä asia: ne liittyvät hyviin suhteisiin ja parantavat tavallisesti niiden laatua. Ei kuitenkaan ole samantekevää, mitä muistetaan ja mihin muistoja käytetään. Esimerkiksi Slobodan Milosevic käytti vuoden 1999 Mustarastaiden kentän taistelun muistoa ja siihen perustuvaa serbialaista nationalismia perustelemaan Kosovon albaaniväestöön kohdistuvaa häikäilemätöntä kansanmurhaa.

Margalit mainitsee Kosovon tapauksen usein esitettynä muistojen eettistä arvoa kyseenalaistavana vastaesimerkkinä. Hän ei kuitenkaan myönnä, että vuoden 1999 taistelun muistaminen ja siihen perustuva yhteisöllisyys olisivat sinänsä pahoja asioita. Serbialaisen nationalismin pahuus on sinänsä hyväksyttävään yhteisölliseen siteeseen sisältyvää pahuutta, ei itse siteen pahuutta. Olisi kuitenkin ehkä ollut selkeämpää, jos

Margalit olisi sanonut: muistaminen on velvollisuus juuri silloin, kun se edistää hyviä eettisiä suhteita ja parantaa niiden laatua. Kenties Margalit tekee jonkinlaisen muistojen totuudenmukaisuutta koskevan taustaoletuksen ja oikeastaan väittää: totuuden muistaminen edistää hyviä yhteisöllisiä siteitä ja parantaa niiden laatua. Jos muistoja käytetään väärin, on kysymys siitä, että niihin liitetään valheita. Margalit esityksestä käy joka tapauksessa ilmi, että on paikallaan pohtia, millaisten muistojen kautta yhteisöä ylläpidetään.

Kosmopoliittisuus ja intohimo

Margalit ei ole kosmopoliitti, joka ajatteli, että koko ihmiskunnan tulisi muodostaa eettinen yhteisö, jonka kaikki jäsenet ovat sitoutuneet rakastamaan toisiaan ja välittämään toistensa hyvästä. Hän ei pidä tällaista inhimillisesti mahdollisena. Margalit ajattelee, aivan kuten jo Aristoteles Platonin utopistista ihanneyhteiskuntaa kritisoidessaan: jos ihmisiä vaaditaan ulottamaan tunnesiteensä yhtäläisinä kaikkia koskeviksi, ne vesittyvät. Jos ihmistä vaaditaan rakastamaan kaikkien lapsia kuin omiaan, voi käydä niin, ettei hän lopulta rakasta ketään. Ihmiset toisin sanoen tarvitsevat yhteisiin muistoihin ja jaettuun historiaan perustuvaa rakastavaa ja toisen hyvään sitoutunutta yhteisöllisyyttä suppeammalla kuin maailmanlaajuisella tasolla. Intensiivisin rakkaus ja sitoutuminen voivat kohdistua vain kaikkein läheisimpiin.

Rakkaus on kaunis tunne. On kuitenkin joskus väitetty, että rakkauden kääntöpuoleksi väistämättä esiintyy mustasukkaisuutta, kateutta ja aggressiota. Vastaavasti intensiivisiin tunnesiteisiin perustuvat yhteisöt ajautuvat monien mielestä väistämättä kon-

fliktiin näiden siteiden ulkopuolelle jäävien kanssa. Margalitin mukaan paksujen ja ohuiden siteiden, etiikan ja moraalin ristiä voidaan välttää, jos edellytetään, että paksut siteet on sopeutettava moraalin puitteisiin. Yhteisiin muistoihin ja jaettuun historiaan perustuvat emotionaaliset yhteisöt ovat oikeutettuja täsmälleen silloin, kun ne kunnioittavat myös ulkopuolisten ihmisarvoa. Sukulaisten rakastaminen on eettisesti ansiokasta mutta nepotismi moraalitonta.

Margalit hylkää vahvan kosmopoliittisuuden utopistisena, koska ei usko koko ihmiskunnan rakastamisen olevan inhimillisesti mahdollista. On ehkä paikallaan huomauttaa, että stoalaisen filosofian omaksunut Rooman keisari Marcus Aurelius ajatteli tässä suhteessa hieman toisin. Hänen mielestään juuri Margalitin edustama näkemys, jossa yritetään yhdistää lähipiiriin kohdistuva intensiivinen rakkaus ja yleisinhimillisen moraalin kunnioitus on inhimillisesti mahdotonta toteuttaa ja siksi vaarallisena utopismina hylättävä. Marcuksen mukaan intohimoinen rakkaus on aina aggressiivista ulkopuolisia kohtaan. Siksi hän piti parempana luopua siitä ja valitsi yleisinhimillisen moraalin silläkin uhalla, että intohimoiset tunteet silloin vesittyvät.

Margalitin mielestä kristillisyydelle on ominaista kosmopoliittinen utopismi ja juutalaisuudelle eettisen lähipiirin merkityksen tunnustaminen. Erottelu kristillisen ja juutalaisen projektin välillä on kuitenkin ongelmallinen. Kaikki kristityt eivät ole olleet valistushenkisiä kosmopoliitteja eivätkä uskoneet maailmanlaajuiseen eettiseen yhteisöön, jossa kaikki ihmiset rakastaisivat toisiaan kuin veljiään ja sisariaan.

Fundamentalismi, kansalliskiihko ja uskonvainot ovat tuttuja ilmiöitä kristinuskon

historiasta. Toisaalta myös juutalaisessa perinteessä on vaikuttanut vahva kosmopoliittinen suuntaus, jonka tärkeimmät edustajat Moses Mendelssohnin ja Herman Cohenin Margalitkin mainitsee mutta vain ohimennen. On hyvä muistaa, että juurettomaksi väitetty kosmopoliittisuus oli se syy, jonka takia natsit juutalaisuutta erityisesti halveksivat. Margalitin käyttämä luokittelu tukee sellaisia yksinkertaistavia kristillisyyden ja juutalaisuuden stereotyyppioita, jotka ovat suomalaisille lukijoille tuttuja muun muassa Matti Klingenin teoksista.

Juutalaisuus ja Israel

Kun Margalit kuitenkin painokkaasti vetoaa juutalaiseen perinteeseen, on paikallaan sanoa sana tämän päivän juutalaisuuden suhteesta hänen käsittelemiinsä ongelmiin. Uuden ajan valistushenkinen juutalaisuus on nojannut vahvasti yleisinhimilliseen moraaliin. Osittain on esiinnytty kosmopoliittisin tunnuksin, osittain on ajateltu Margalitin tapaan, että juutalaisten tulee kunnioittaa yleistä moraalialia ja ihmisarvoa mutta lisäksi heillä on erityisiä rakkauteen perustuvia ja yhteisten muistojen vahvistamia lisävelvoitteita toisia juutalaisia kohtaan.

Juutalaisyhteisön erityisyyden ja yleisinhimillisen moraalin yhdistävän ajattelutavan poliittinen muoto on maltillinen sionismi, johon sisältyy ajatus, että juutalaisilla on oikeus muodostaa myös oma valtio. Sionistisessa liikkeessä oli kuitenkin jo alun perin myös vahvemman juutalaisnationalismin edustajia. Jyrkkä sionismi kehittyi suurelta osin reaktiona antisemiittisiä aatevirtauksia vastaan. Silloin juutalaiskansallinen liike omaksui vastustajansa ajattelutapoja. Alettiin uskoa, että vähemmistöjen sorto kuuluu väistämättä ihmisluontoon. Nationalis-

tisen juutalaisvaltion ajateltiin antavan ainoan turvan vihamielisen ulkomaailman antisemiittistä uhkaa vastaan. Toisen maailmansodan ja holokaustin kokemusten valossa kansainvälisellä yhteisöllä oli hyvät perusteet hyväksyä tämä ajatus.

Juutalaisvaltion toteutuminen Israelissa on ollut alusta lähtien eettisesti ja moraalisesti ongelmallista Palestiinan alueella asuvan ei-juutalaisen väestön takia. Israelin valtio toki tarjoaa kaikille kansalaisilleen rodusta, uskonnosta ja alkuperästä riippumatta muodollisesti tasaveroiset poliittiset oikeudet – käytännössäkin Israelin arabikansalaisten poliittiset oikeudet ovat laajemmat kuin useimpien arabimaiden omille kansalaisilleen suomat oikeudet. Juutalainen ja ei-juutalainen väestö ovat kuitenkin Israelissa eriarvoisia tavalla, joka aiheuttaa katkeruutta. Esimerkkinä tästä ovat maanomistusolot. Valtio omistaa 90 prosenttia maasta, mutta sitä hallinnoi juutalaisten kansallisrahasto peruskirjansa mukaan ”juutalaista uskontoa, rotua tai alkuperää olevien hyväksi”. Katkeruutta aiheuttaa myös se, että Israelin valtio suosii juutalaisten maahanmuuttoa ja on rekrytoinut sopivia maahanmuuttajia jopa Perun intiaaneja juutalaisiksi käännettämällä. Samaan aikaan se ei kuitenkaan suostu edes keskustelemaan itsenäistymisen yhteydessä paenneiden arabien oikeudesta paluuseen tai edes korvauksiin. Vuoden 1967 sodassa miehitettyjen alueiden ongelmat pakolaisleireineen ja juutalaissiirtokuntineen ovat vielä oma lukunsa.

Aggressiivinen heimohenki on kärjistynyt nykyisessä Israelissa. Syynä voi olla se, että juutalaisvaltio joutuu kamppailemaan olemassaolostaan yhä vihamielisemmässä ympäristössä. Rakentavalle politiikalle ei jää

paljon mahdollisuuksia, kun Hamasin, Jihadin ja monien mielestä myös Jasser Arafatin aseena on kylmäverinen terrori. Edes itsemurhaiskut eivät kuitenkaan oikeuta Israelin hallituksen moraalitonta ja epäeettistä politiikkaa.

Kaikki juutalaiset eivät tue Israelin hallitusta. Monet vaikutusvaltaiset juutalaisintellektuellit ovat alkaneet ajatella, että Israelin valtio ei ole enää pitkään aikaan edustanut mitään hyväksyttävää juutalaista ihanetta. Harva tulee Suomessa ajatelleeksi, että Israelin politiikan kriitikoita on myös maan rajojen sisällä. Israelin säilyminen tässä mielessä moniarvoisena ja demokraattisena maana on omalla tavallaan hämmästyttävä saavutus. Kriitikoista ansiokkaimpiin kuuluu juuri Margalit, jonka filosofian ohella myös politiikkaa käsittelevät artikkelit ovat maailmanlaajuisesti tunnettuja ennen kaikkea *New York Review of Books* -lehden sivuilta.

Anteeksianto ja unohtaminen

Jos palestiinalaisten terrorismi on vahvistanut äärimmäistä sionismia, niin vastaavasti Israelin toiminta on vahvistanut antisemiittisiä asenteita. Noidankehä on masentava. Sen vastapainoksi voi ainakin suositella Margalitin teosten ja artikkeleiden lukemista. Esimerkiksi niiden, jotka virheellisesti ajattelevat, että anteeksi antaminen ei kuulu juutalaisuuteen, olisi syytä perehtyä *The Ethics of Memory* -kirjan vaikuttavaan päätöslukuun, jonka aiheena on anteeksianto ja unohtaminen.

Pohdittuaan muistamisen velvoitteita Margalit kysyy lopuksi, onko olemassa myös asioita, jotka meidän tulisi joko moraalisista tai eettisistä syistä unohtaa. Vastatakseen tähän kysymykseen hän erottaa

neljä Raamatun kertomuksissa esiintyvää anteeksi antamisen tulkitsemisen mallia: osallistuminen syyllisyyden kantamiseen, pahan teon peittäminen, pahan teon hävittäminen ja velan peruuttaminen. Kolme ensimmäistä mallia edustavat anteeksiantamisen eri asteita pienemmästä suurempaan, kun taas velan peruutus voidaan tulkita niistä minkä tahansa mukaisesti: velan maksuun osallistumisena, velan huomiotta jättämisenä tai velan täydellisenä pois pyyhkimisenä. Varsinaista ja oikeaa anteeksiantoa on keskimäinen aste, joka tulee erottaa ääriasteesta eli unohtamisesta. Moraaliset ja eettiset velvoitteet voivat koskea Margalitin mukaan vain varsinaista anteeksiantamista eivät unohtamista, sillä unohtaminen ei ole vapaaehtoista toimintaa. Meillä ei ole moraalista eikä eettistä velvoitetta unohtaa asioita, erityisesti meihin kohdistuneita pahoja tekoja.

Onko meillä sitten velvollisuutta antaa anteeksi? Margalit viittaa tässä yhteydessä Raamatun eri osien väliseen eroon: Vanhassa Testamentissa anteeksiantoa ei pidetä velvollisuutena, mutta Uudessa Testamentissa siihen selväsanaisesti kehoitetaan. Vuorisäärnassa Jeesus opetti: ”Jos te annatte toisille ihmisille anteeksi heidän rikkomuksensa, antaa myös taivaallinen Isänne teille anteeksi. Mutta jos te ette anna anteeksi toisillenne, ei Isännekään anna anteeksi teidän rikkomuksianne” (*Matt.* 6.14–15).

Margalitin mukaan Jeesuksen opetuksen ja heprealaisen perinteen välillä ei kuiten-

kaan ole ristiriitaa. Meillä on velvollisuus antaa anteeksi niille, jotka ovat tehneet meille pahaa, mutta tämä velvollisuus ei kohdistu näihin pahantekijöihin. Anteeksi antamisen velvollisuus on eettisen velvollisuuden erikoistapaus: velvollisuus itseämme kohtaan. Meidän tulee antaa anteeksi, jotta pääsisimme eroon katkeruudesta ja kostonhimosta, jotka vaurioittavat omaa elämäämme ja estävät meitä suuntautumasta kohti tulevaisuutta. Anteeksi antaminen ei ole pahojen tekojen unohtamista vaan päätöstä olla toimimatta niiden herättämän katkeruuden ja kostonhimon perusteella ja toivoa, että emme lopulta enää kokisi katkeria ja kostonhimoisia tunteita, kun kokemamme pahan muisto palaa mieleen.

Edes itsemme takia tapahtuvan anteeksi antamisen velvoite ei ulotu aivan kaikkiin tekoihin. Margalit hyväksyy Ivan Karamazovin näkemyksen, jonka mukaan äiti ei ole velvollinen antamaan anteeksi kiduttajalle, joka oli riistänyt häneltä pikkulapsen koirien revittäväksi. Olisi karmeaa vaatia äitiä antamaan anteeksi lapsensa murhaajalle edes itsensä takia. Kenties tällöinkin voidaan sanoa: yritä päästä eroon katkeruudesta ja kostonhimosta, jos voit, jotta voit jatkaa elämääsi. Pahoja tekoja ei tarvitse unohtaa, pahimpia ei myöskään antaa anteeksi, pikemminkin niihin kohdistuu muistamisen velvoite. Elämää tuhoavasta katkeruudesta eroon pääsemisessä on kuitenkin tulevaisuuden toivo.

Juha Sihvola